

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

Irena LIPOWICZ

Warszawa, dnia 12 stycznia 2011

RPO - 648389 - II/10/MK

00-090 Warszawa   Tel. centr. 22 551 77 00
Al. Solidarności 77   Fax 22 827 64 53

Sąd Najwyższy

Izba Karna

Wniosek
Rzecznika Praw Obywatelskich

Na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. nr 14 poz. 147 ze zm.) oraz art. 60 § 2 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. Nr 240, poz. 2052 ze zm.), w związku z ujawnionymi rozbieżnościami w orzecznictwie sądowym

wnoszę o

rozstrzygnięcie następującego zagadnienia prawnego:

Czy w sprawach z oskarżenia publicznego - w razie uniewinnienia oskarżonego lub umorzenia przeciwko niemu postępowania - sąd na zasadzie art. 632 pkt 2 K.p.k. obciąża Skarb Państwa rzeczywistymi, udokumentowanymi kosztami obrony z wyboru poniesionymi przez oskarżonego, czy kosztami wynikającymi z rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz

ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. z 2002r. Nr 163, poz. 1348 ze zm.) ?

Uzasadnienie

W toku badania spraw wpływających do Rzecznika Praw Obywatelskich ujawniły się rozbieżności w orzecznictwie sądowym dotyczące tego, na jakiej zasadzie, w sprawach z oskarżenia publicznego Skarb Państwa ponosi koszty obrońcy z wyboru w razie uniewinnienia oskarżonego lub umorzenia przeciwko niemu postępowania, w przypadku, kiedy oskarżony udokumentuje poniesione z tego tytułu koszty.

Orzecznictwo sądów powszechnych wskazuje, iż praktyka sądów zasądzających koszty obrony z wyboru na podstawie art. 632 pkt 2 K.p.k. jest niejednolita.

Jak wynika z informacji udzielonej Rzecznikowi Praw Obywatelskich przez Prezesów poszczególnych Sądów Apelacyjnych (pisma w załączeniu), w praktyce orzecniczej sądów powszechnych wykształciły się trzy sposoby interpretowania powołanego art. 632 pkt 2 K.p.k.

Zasądzanie kosztów obrony z wyboru następuje:

1) Według stawek minimalnych wynikających z rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. z 2002r. Nr 163, poz. 1348 ze zm.).

Sądy posiłkują się w/w rozporządzeniem w sytuacji, gdy strona złoży wniosek o zwrot kosztów obrony z wyboru bez podania wysokości żądanej kwoty zwrotu, a także pomimo złożenia przez stronę wniosku o zwrot kosztów wynagrodzenia wynikających z umowy cywilnoprawnej zawartej pomiędzy obrońcą a klientem.

Powyższą praktykę sądów obrazują dla przykładu orzeczenia Sądu Rejonowego w B. w sprawach ozn. sygn. II K 101/09, II K 650/09, II K 622/09, II K 701/09.

2) Na podstawie udokumentowanych wydatków z tytułu obrony - jednakże do kwoty nie przekraczającej sześciokrotności stawki minimalnej określonej w cytowanym rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości.

Powyższą praktykę sądów obrazują dla przykładu orzeczenia Sądu Rejonowego w R. P. w sprawach ozn. sygn. akt II K 366/09, II K 602/02, VK 126/08/R, czy orzeczenie Sądu Rejonowego w W. w sprawie ozn. sygn. II K 514/09.

3) W pełnej wysokości wynikającej z umowy cywilnoprawnej zawartej pomiędzy obrońcą a klientem i należycie udokumentowanej tj. fakturą VAT, zwykłą umową pisemną, czy spisem kosztów.

Powyższą praktykę sądów obrazują dla przykładu orzeczenia Sądu Okręgowego w L. w sprawach ozn. sygn. XI Kz 182/09, XI Kz 452/09, V Ka 263/10, V Kz 706/10, orzeczenia Sądu Rejonowego w B. P. w sprawach ozn. sygn. II K 265/08, VII K 254/08, VII K 1685/08, orzeczenie Sądu Rejonowego w C. ozn. sygn. VII K 1064/08, orzeczenia Sądu Rejonowego w L. w sprawach ozn. sygn. III K 1231/98, III K 149/10, III K 610/07, XV K 433/10, XVI K 339/09, orzeczenia Sądu Rejonowego w R. w sprawach ozn. sygn. akt II K 1552/07, II K 990/07, II K 944/06, orzeczenie Sądu Rejonowego w W. w sprawie ozn. sygn. V K 1243/07.

Jak wynika z pisma Wiceprezesa Sądu Apelacyjnego w G. z dnia 23 września 2010 r., niejednolita praktyka stosowania art. 632 pkt 2 K.p.k. ujawnia się nie tylko w poszczególnych sądach podległych konkretnej apelacji, ale i w wydziałach tego samego sądu. Dla przykładu w Sądzie Okręgowym w G. w IV Wydziale Karnym istnieje praktyka zasądzania kosztów obrony z wyboru w wysokości wynikającej z umowy zawartej pomiędzy oskarżonym i jego obrońcą; w V Wydziale Karnym Odwoławczym i XIII Wydziale Karnym Odwoławczym koszty obrony z wyboru zasądzane są, co do zasady w wysokości wynikającej z umowy zawartej pomiędzy oskarżonym i jego obrońcą, jednakże do górnej granicy określonej treścią rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, natomiast w XIV Wydziale Karnym sędziowie zasądzają od Skarbu Państwa poniesione przez oskarżonego koszty obrony z wyboru przyjmując za podstawę przyznania wynagrodzenia stawki minimalne określone w w/w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości.

O ile w przypadku, gdy strona w razie uniewinnienia lub umorzenia postępowania złoży wniosek o zwrot kosztów poniesionych z tytułu obrony bez podania wysokości żądanej kwoty, praktyka zasądzania przez sądy tych kosztów na podstawie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb

Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu nie budzi zastrzeżeń, o tyle w przypadku udokumentowania kosztów obrony pojawia się rozbieżność w orzecznictwie sądów w tym zakresie oraz powstaje wątpliwość, czy sądy posiłkując się wyłącznie regułami zwrotu kosztów obrony z urzędu określonymi w cytowanym rozporządzeniu i nie uwzględniając rzeczywistych kosztów poniesionych przez stronę, w sposób prawidłowy interpretują normę wyrażoną w art. 632 pkt 2 K.p.k. ?

Reasumując, zaprezentowane powyżej rozbieżne sposoby zasądzania kosztów obrony z wyboru, które de facto sprowadzają się bądź to do zasądzania rzeczywistych kosztów obrony z wyboru, bądź kosztów w wysokości należnej obrońcy z urzędu (albowiem drugi w kolejności zaprezentowany w niniejszym piśmie sposób zasądzania kosztów prezentuje system mieszany, gdzie sądy wprawdzie uwzględniają udokumentowane koszty obrony z wyboru poniesione przez oskarżonego, jednakże posiłkują się cytowanym rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości dot. kosztów obrony z urzędu, w przypadku określenia górnych granic zasądzanych kwot), wskazują na potrzebę zapewnienia jednolitości orzeczniczej sądów w tym zakresie.

Obecne brzmienie art. 632 pkt 2 K.p.k. zostało nadane ustawą z dnia 7 marca 2007 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2007 r. Nr 80 poz. 539). Ustawa ta stanowi wykonanie orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 lipca 2006 r., sygn. SK 21/04, w którym Trybunał orzekł, że art. 632 pkt 2 K.p.k. w brzmieniu sprzed nowelizacji, w zakresie, w jakim ogranicza możliwość przyznania osobie uniewinnionej w sprawie z oskarżenia publicznego zwrotu kosztów wynagrodzenia obrońcy jedynie do "uzasadnionych wypadków" jest niezgodny z Konstytucją.

Ratione legis znowelizowanego art. 632 pkt 2 K.p.k. było zagwarantowanie konstytucyjnego prawa do obrony oraz wprowadzenie pełnej realizacji zasady odpowiedzialności za wynik procesu (por. uzasadnienie projektu ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego). Jak podkreślił to bowiem Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu powołanego wyroku z dnia 26 lipca 2006 r., prawo do obrony w znaczeniu formalnym ma istotny aspekt ekonomiczny, a regulacja, zgodnie z którą oskarżony musi liczyć się z tym, że nawet w razie uniewinnienia nie ma podstaw dochodzenia zwrotu wydatków z tytułu ustanowionej obrony, prowadzi do ograniczenia prawa oskarżonego do obrony. Słusznie Trybunał Konstytucyjny podkreślił, iż fakt, czy obrońca jest wyznaczany z urzędu, czy też działa na podstawie umowy z oskarżonym, jako obrońca z wyboru, może mieć wprawdzie znaczenie w wielu aspektach postępowania karnego, nie może jednak rzutować na materialną sytuację osoby

uniewinnionej. Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego prawo do obrony jest bowiem naruszane, gdy skorzystanie z niego, musi być przedmiotem kalkulacji ekonomicznych, a istnieje niebezpieczeństwo, że osoba niewinna, świadoma braku możliwości odzyskania kosztów obrony, może wręcz powstrzymać się od ustanowienia obrońcy, którego brak może z kolei wpłynąć na wynik postępowania, w skrajnym wypadku skutkując nawet nierzetelnym procesem i skazaniem osoby niewinnej. Trybunał wskazał również, że oskarżony jest w postępowaniu stroną słabszą a wybór obrońcy przyczynia się do wyrównania szans procesowych, zatem osoba uniewinniona powinna otrzymywać całościowy zwrot poniesionych kosztów postępowania, w tym kosztów obrony. Taka regulacja realizuje konstytucyjne prawo do obrony oraz sprzyja zasadzie równości broni, a jej dodatkową zaletą jest minimalizowanie przez państwo negatywnych konsekwencji wynikających dla obywatela z faktu jego niesłusznego oskarżenia i prowadzenia przeciwko niemu postępowania karnego. Co istotne, Trybunał Konstytucyjny podkreślił, że w państwie prawa zasadą powinno być obciążanie kosztami postępowania tej ze stron, która w jego toku nie zdołała utrzymać swojego stanowiska. W odniesieniu do zakończonych uniewinnieniem postępowań z oskarżenia publicznego oznacza to, że koszty winna ponosić strona oskarżająca - organ władzy publicznej, a faktycznie - Skarb Państwa (por. również wyrok TK z dnia 30 marca 2004 r., sygn. akt SK 14/03).

Trybunał Konstytucyjny nie opowiedział się za konkretną regulacją, która czyniłaby zadość postulowanej przez Trybunał zasadzie polskiego procesu, zgodnie z którą, w wypadku zapadnięcia prawomocnego wyroku uniewinniającego przysługuje zwrot kosztów obrońcy z wyboru, pozostawiając tę kwestię do rozstrzygnięcia ustawodawcy.

Ustawodawca w omawianym art. 632 pkt 2 K.p.k. przyjął zaś ogólną zasadę ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów procesu (w tym kosztów obrony z wyboru) w razie uniewinnienia oskarżonego lub umorzenia postępowania. W uzasadnieniu projektu ustawy z dnia 7 marca 2007 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego, w części dotyczącej skutków finansowych nowelizacji wskazanego wyżej przepisu, ustawodawca odwołał się jedynie do „średniej wysokości” kosztów, jakie ponoszą oskarżeni z tytułu korzystania z pomocy obrońcy z wyboru.

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 14 listopada 2008 r. (sygn. akt III KK 223/08) podkreślił, iż w obecnie obowiązującym stanie prawnym, zasada zwrotu przez Skarb Państwa kosztów związanych z udziałem obrońcy z wyboru, przy uniewinnieniu oskarżonego lub umorzeniu postępowania w sprawach z oskarżenia publicznego, jest bezdyskusyjna.

W świetle powyższych racji, wydaje się, iż w przypadku udokumentowania przez oskarżonego wydatków poniesionych w związku z ustanowieniem obrońcy z wyboru, w

przypadku jego uniewinnienia lub bezwarunkowego umorzenia postępowania, zasadą winno być uwzględnianie przez sądy w trybie art. 632 pkt 2 K.p.k. rzeczywistych kosztów obrony poniesionych przez oskarżonego. Inne rozumienie omawianego przepisu może powodować osłabienie gwarancji prawa do obrony, skoro w przypadku stosowania przez sądy orzekające w przedmiocie zwrotu kosztów obrony z wyboru stawek minimalnych wynikających z rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, oskarżony musi liczyć się z rzeczywistym poniesieniem części kosztów postępowania również w razie uniewinnienia lub umorzenia postępowania.

W ocenie Rzecznika, powołując się przy tym na literalne brzmienie art. 632 pkt 2 K.p.k., nie jest dopuszczalne wprowadzenie jakichkolwiek kryteriów, które miałyby ograniczać zakres podlegających zwrotowi poniesionych nakładów na obronę z wyboru, w postaci np. regionalności i atrakcyjności konkretnego obrońcy, bezpośrednio przekładających się na wysokość honorariów obrońców z wyboru, które mogą stanowić wielokrotność maksymalnych stawek obrony z urzędu.

Na marginesie wskazać wypada, iż praktyka zasądzania przez sądy stawek minimalnych w przypadku udokumentowania przez strony kosztów obrony z wyboru, niezasadnie różnicuje pozycję Skarbu Państwa i oskarżycieli prywatnych, którzy w sprawach z oskarżenia prywatnego w razie uniewinnienia oskarżonego, jako strona przegrywająca, ponoszą w całości koszty procesu. Jak wskazuje się w doktrynie, powyższa zasada nie doznaje ograniczeń, a przepis art. 632 pkt 1 K.p.k., który stanowi wyśłowienie tej zasady, „nie narusza konstytucyjnego prawa do sądu ani zasad sprawiedliwości społecznej przy podziale kosztów procesu, ale wręcz zapewnia słuszną rekompensatę niesłusznie oskarżonym”, co jest zgodne z art. 2 i art. 45 ust. 1 Konstytucji RP (por. Steinborn S., *Komentarz do art. 632 kodeksu postępowania karnego*, [w:] J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, publ. LEX ; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 marca 2004 r., sygn. SK 14/03).

Reasumując, zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich, sądy orzekając na podstawie art. 632 pkt 2 K.p.k. powinny uwzględniać rzeczywiste i udokumentowane koszty obrony z wyboru poniesione przez stronę, co będzie stanowić właściwą gwarancję konstytucyjnego prawa do obrony oraz zapewni pełną realizację zasady odpowiedzialności za wynik procesu, która koresponduje z zasadą poczucia sprawiedliwości społecznej.

Z uwagi zaś na występujące, a wskazane na wstępie rozbieżności w orzecznictwie w stosowaniu art. 632 pkt 2 K.p.k. oraz mając na względzie doniosłość omawianego problemu, z

punktu widzenia konstytucyjnego prawa do obrony, Rzecznik Praw Obywatelskich uznał, iż konieczne jest rozstrzygnięcie tych rozbieżności przez poszerzony skład Sądu Najwyższego.

Dlatego też, wnoszę jak na wstępie.

Załączniki:

- Pismo Prezesa Sądu Apelacyjnego w B. z dnia 07.09.2010 r.
- Pisma Wiceprezesa Sądu Apelacyjnego w G. z dnia 23.09.2010 r. i z dnia 25.10.2010 r.
- Pismo Prezesa Sądu Apelacyjnego w K. z dnia 24.09.2010 r. wraz z załącznikami
- Pismo Prezesa Sądu Apelacyjnego w K. z dnia 17.09.2010 r. wraz z załącznikami
- Pismo Prezesa Sądu Apelacyjnego w L. z dnia 15.09.2010 r. wraz z załącznikami
- Pismo Prezesa Sądu Apelacyjnego w Ł. z dnia 01.10.2010 r.
- Pismo Prezesa Sądu Apelacyjnego w P. z dnia 15.09.2010 r.
- Pismo Prezesa Sądu Apelacyjnego w R. z dnia 14.09.2010 r.
- Pismo Prezesa Sądu Apelacyjnego w S.z dnia 16.09.2010 r. wraz z załącznikami
- Pismo Wiceprezesa Sądu Apelacyjnego w W. z dnia 01.10.2010 r.
- Pismo Prezesa Sądu Apelacyjnego w W. z dnia 13.09.2010 r.